

Ekologické poľnohospodárstvo a krajina

(Príspevok k článkom uverejneným v časopise *Životné prostredie* 32, 1998, č. 5, s. 233–235 a 241–245)

Pozitívny vplyv alternatívneho (ekologického) poľnohospodárstva na krajinu, a najmä jej súčasti: pôdu, vodu, atmosféru, rastlinstvo, živočíšstvo a ľudskú spoločnosť, je nesporný. Konvenčné poľnohospodárstvo zabezpečuje dostatok potravín pre ľudstvo, ktoré zatiaľ alternatívne (ekologické) poľnohospodárstvo nie je schopné zabezpečiť! Z celosvetového hľadiska sa odporúča 5–10 % zastúpenie alternatívneho poľnohospodárstva v krajine.

Ochrana prírody a trvalo udržateľné využívanie jej potenciálu a zdrojov vyžaduje, aby sa aj do konvenčného poľnohospodárstva vnášali prvky "ekologického" hospodárenia. Tieto skutočnosti sa jednostranne a skreslene pokúsili načrtnúť M. Lapka a E. Cudlínová v článku "Ekologicky šetrné hospodárení v krajine a zeméľství" (ŽP 32, 5, 1998, s. 233–235). V článku sa nedozvieme, čo si autori predstavujú pod "ekologicky šetrným hospodárením a jeho vplyvom na krajinu", lebo celý je presiaknutý myšlienkou "peniaze riešia všetko", čím napodobňujú prístup k ochrane prírody bývalého predsedu vlády Českej republiky. Monetárny prístup ilustrovaný systémom ekologických dotácií (tab. 1) však podľa názorov 194 rodín (i môjho názoru) nič nerieši. Autori zabudli v článku spomenúť, že pre nedostatočnú dotačnú politiku v ČR upadá aj alternatívne poľnohospodárstvo podľa smerníc IFOAM (Medzinárodnej federácie hnutí pre organické poľnohospodárstvo).

Autori článku si uvedomujú, že len ekonomická motivácia nepostačuje pre rozvoj ekologického hospodárenia v poľnohospodárskej krajine. Preto okrem podpory a dotácií, v rámci sociálneho systému navrhujú v rámci hospodárenia (okrem prevažne finančných vstupov) aj podporu rodinného hospodárstva. Drobné rodinné farmy v Nemecku a Belgicku sa rozpadávajú (čaká to aj Rakúsko) a francúzsky vidiek je permanentne v strese, pretože rodinné hospodárstva sa tam udržiavajú neúmernými dotáciami, na čo poukazujú najmä americkí experti. Efektívne poľnohospodárstvo je založené jednoznačne na veľkoplošnom hospodárení na pôde (veľké farmy, veľkostatky, družstvá a pod.). Pre krajinu je však najlepšie, ak sa v nej vyskytujú hospodárstva malé (vlastník má zdroj príjmov zo zamestnania v inom rezorte a venuje sa osobitným činnostiam: včelárstvu, chovu rýb, brojlerov atď.), stredné (veľké rodinné farmy na pestovanie poľných plodín a chov

hospodárskych zvierat) aj veľké (veľkostatky, družstvá, spoločnosti). Len takto sa môže v krajine uplatniť rôzna veľkosť honov, významná pre jej ekologickú stabilitu a diverziu, ale aj pre efektívnosť hospodárenia.

Nepochopiteľný je názor autorov ponechať starostlivosť o krajinu v niektorých prípadoch (kde nie sú rodinné farmy) podnikateľom alebo špecializovaným poľnohospodárskym družstvám, ktoré z nej vytvoria prevažne krajinu rekreačnú. Prvotná úloha poľnohospodárstva je zabezpečiť výživu národa. Premeniť krajinu na rekreačné strediská s dovozom potravín zo zahraničia je nereálna utópia.

V článku K. Kočíka "Alternatívne poľnohospodárstvo, pozitívny prístup vo využívaní a obhospodarovaní krajiny" (ŽP 32, 5, 1998, s. 241–245) je rad nepresností a odborných nedostatkov. Za nedostatočné považujem vysvetlenie pojmov ekologické a organické poľnohospodárstvo. Dokazujú to aj rozporuplné definície ekologického poľnohospodárstva ako "bližšie nešpecifikovanej formy alternatívneho poľnohospodárstva" a na inom mieste v článku ako "vyvážený agroekosystém trvalého charakteru, ktorý vychádza z holistického ponímania ekologických, ekonomických a sociálnych aspektov poľnohospodárskej produkcie" (správnejšie výroby). Ekologické poľnohospodárstvo však odlišne definoval Demo a kol. (1991), svojsky ho opísali Petr, Dlouhý a kol. (1992) a osobitne je charakterizované v dokumentoch a publikáciách na Slovensku po r. 1995. Predtým to bolo tzv. organické poľnohospodárstvo.

Základný dokument IFOAM obsahuje podľa autora princípy hospodárenia 16 rôznych systémov a modelov, ktoré sa súhrnne nazývajú alternatívne. To nie je pravda, lebo táto federácia prevzala princípy organického poľnohospodárstva a dištancovala sa od iracionálnych, nevedeckých a sektárskych princípov mnohých druhov alternatívneho poľnohospodárstva.

Autor pozabudol v článku spomenúť, že na Slovensku bolo schválené rozšírenie ekologického poľnohospodárstva realizovaného podľa smerníc IFOAM do r. 2010 iba do 5 % celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy. Podobne, ako všade vo svete, budú aj u nás prevládať naďalej rôzne konvenčné formy poľnohospodárstva. Autor je nespokojný s princípmi alternatívneho poľnohospodárstva, napr. že sa málo zameriava na technológie v živočíšnej výrobe a teritoriálnu

štruktúru agroekosystému, pričom rieši len technologický fenomén a hygienický aspekt produktov (čo nie je pravda!), navrhuje systémový prístup k ekologizácii poľnohospodárstva. Je to opäť ďalší smer ekologického poľnohospodárstva? V systémovom prístupe zjednodušene navrhuje len dva základné súbory opatrení: využívať poľnohospodársku krajinu v nadväznosti na krajinné plánovanie a uplatňovanie alternatívneho poľnohospodárstva (plošne alebo len lokálne, keď ho predtým odsúdil?!).

Vplyv poľnohospodárstva na krajinu je plošný a rozsiahly. Treba hľadať kompromisy medzi potrebou zabezpečiť potraviny pre ľudí a ekologickou stabilitou krajiny. Útlm poľnohospodárstva (agroturistika, ekologické – organické poľnohospodárstvo) nie je východiskom. Treba zvýšiť diverzitu pestovania plodín a optimalizovať chemizáciu vstupom integračných prvkov do pestovania rastlín a chovu dobytky.

Zoltán Bedrna

Dejme prostor ekologicky šetrnému hospodaření

Z úvodných a záverečných slov príspevku Z. Bedrna na náš článok v ŽP 5, s. 233–235, jasne vyplýva, že autor je tvrdým zastáncem konvenčného zemeďelství a jeho nezastupiteľnej produkčnej role pre ľudstvo. Používa k tomu globálne argumenty, zamlčuje problémy nadprodukcie typickej pro země EU a čiastočne i pro ČR. S tímto globálnym hľadiskom se nedá polemizovať. S tradičnými funkciami zemeďelství nepolemizujeme, uznávame ji, a ani tematické zaměření č. 5 ŽP ji nenapadá z prostého důvodu: vůbec se jí totiž nezabývá jako hlavním problémem. Otevřelo na svých stránkách prostor k poznání racionální tvorby krajiny a racionálního hospodaření v krajině. To znamená důraz právě na alternativní, ekologickou stránku vztahu člověka a krajiny, na jiné než produkční stránky zemeďelství a života na venkově. V těchto souvislostech by autor našel jen velmi těžko zastánce svých názorů, že agroturistika, malé rodinné farmy, živící se zemeďelství a ekologicko-organické hospodaření nejsou východiskem a rozhodující bude jen diverzita plodiny a optimalizace chemických vstupů do živočišné a rostlinné výroby. Kromě problematického dopadu tohoto přístupu na změny v krajině a její integritní kvalitu zde vystupuje otázka například čistě ekonomická: jak zajistit pro tuto produkci odbyť?

Také nás trochu zaráží termín "ekologická stabilita krajiny" spojený především s různou velikostí honů. Jsme, naopak, pro změnu krajiny (alespoň té české) pro změnu, co nejdříve skončující s megalomanskými strukturami JZD a státních statků, které poničily přirozený sociální, ekonomický a sídelní vývoj v naší pestré krajině.

Ochranu krajiny pomocí ekologického hospodaření nechápeme jako něco "navíc", na okraji, "až na to budou peníze", nejenom pro 5–10 % cekové výměry zemeďelské půdy, ale jako integritní součást zemeďelského hospodaření, která se může diferencovaně uplatnit podle ekologických a sociálních podmínek. V tom je asi hlavní rozdíl mezi námi a pohledem Z. Bedrny.

Z. Bedrna má pravdu, že není definováno naše pojetí ekologicky šetrného hospodaření. Zkrácením článku k tomuto opomenutí skutečně došlo a nemělo by se to stávat. Ekologicky šetrné hospodaření v našem pojetí vychází z definice trvale udržitelného zemeďelství. V literatuře neexistuje pouze jedna definice, vzhledem k šíři interpretace samotného pojmu trvalé udržitelnosti, výběr vždy závisí na konkrétním úhlu pohledu každého autora. Například dle názoru American Society of Agronomy z r. 1989: *"Trvale udržitelné zemeďelství je takové zemeďelství, které zaručuje dlouhodobé uchování kvality přírodního prostředí a zdrojů, na nichž je zemeďelství závislé. Produkuje potřebné množství zdravých potravin, je ekonomicky životaschopné, zlepšuje kvalitu života farmářů a společnosti jako celku."* Tak jako neexistuje jednotná definice, neexistuje ani shoda v pojmenování alternativního typu zemeďelství, setkáváme se s výrazy trvale udržitelné, ekologické, organické, biologické, alternativní a pod., jak ukazuje následující definice: *"Alternativní zemeďelství zahrnuje styl hospodaření známý jako biologické zemeďelství, zemeďelství s nízkými vstupy, organické, regenerativní nebo trvale udržitelné, neomezuje se však pouze na technologie a styl hospodaření"* (National Research Council, Washington D. C., 1989). Rozdílné přístupy k definování trvale udržitelného zemeďelství lze v podstatě rozdělit na dvě velké skupiny: a) ty, jež zdůrazňují kvalitu produkce, b) ty, jež se zaměřují na technologické postupy hospodaření.

Ve všech definicích se jedná o ekologicky šetrný styl hospodaření a využívání přírodních zdrojů, proto jsme ve svém článku zvolili toto označení. Ekologicky šetrné hospodaření v souladu s citovanou definicí se neomezuje pouze na technologii farmaření, zahrnuje i sociální podmínky a kvalitu života farmářů i společnosti.

Nerozumíme námitce, že zastáváme stanovisko, že "peníze řeší všechno". Právě naopak. Nejlepším argumentem jsou formulace z našeho článku na s. 234. Nakonec i sám autor připouští, že si to uvědomujeme, že